

ділових відносин (доставка вантажів, постачання товарів, забезпечення охорони особи і майна тощо) і неділових відносин (спільні відвідини кубел розпусти, лазень, масажних кабінетів, ресторанів, місць споживання наркотиків, участь в азартних іграх тощо). Такі факти ще не дозволяють стверджувати, що за ними криються організовані форми злочинності, але, безумовно, вони повинні насторожувати правоохоронні органи і служити сигналом для тривалішої перевірки з метою виявлення організованих злочинних угруповань.

Важливим є також отримання первинних даних про вчинення насильницьких злочинів проти особи або знищення майна потерпілих, які володіють значними матеріальними благами або які їх розподіляють. Так, наприклад, отримання повідомлення про побиття банкіра, бізнесмена, посадової особи, а також членів їх сімей само по собі ще не говорить про прояв організованих форм злочинності, оскільки може носити випадковий ситуаційний характер. У той же час за одиничним фактом може критися більш серйозніше: спроби вимагання або усунення конкурента, або помста особі, яка чесно виконує службовий обов'язок.

Цей перелік опосередкованих ознак, за якими можуть критися прояви організованої злочинності, не є вичерпним. Другорядні опосередковані ознаки, виявлення яких вимагає обов'язкової додаткової перевірки, набагато різноманітніші. В той же час на практиці саме виявлення розглянутих ознак є найефективнішим і часто приводить до успіху у справі викриття організованих злочинних угруповань.

Одержано 13.11.2018

УДК 342.951(477)

Вадим Володимирович ПОЛОВНИКОВ,

кандидат юридичних наук, доцент,

начальник кафедри управління оперативно-розшуковою діяльністю

факультету правоохоронної діяльності Національної академії

Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

ДО ПИТАННЯ ПРО ОХОРОННУ ТА ЗАХИСНУ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

В умовах проведення адміністративної реформи, оптимізації системи центральних органів виконавчої влади, інших структурних та політичних перетворень в Україні гостро постають питання удосконалення правового регулювання державного управління й, безпосередньо, управління у такій специфічній його галузі як охорона та захист державного кордону (далі – ДК) України.

Управління діяльністю суб'єктів в цій галузі має певні особливості і передбачає, у тому числі, управління службовою діяльністю державних органів і військових формувань України, що забезпечують виконання державою своїх функцій. Здійснення такого управління центральним органом виконавчої влади, у підпорядкуванні якого є Державна прикордонна служба (далі – ДПС) України, не можливе без правового забезпечення такої діяльності, використання базових понять у сфері охорони і захисту ДК. Разом з тим, і на сьогодні ще є різне розуміння змісту функцій ДПС України, проблемні питання у їх правовому регулюванні.

Ґрунтуючись на нормах Конституції України, якими визначено, що посадові особи органів державної влади зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (ч. 2 ст. 19) [1], можна ствердно зазначити, що це повною мірою стосується посадових і службових осіб ДПС України. Правильне розуміння ними функцій ДПС України, на яку ст. 1 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» покладаються завдання щодо забезпечення недоторканності ДК та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні [2], є запорукою дотримання принципу законності в їх діяльності.

У законодавстві України використовуються, як правило, два поняття, які стосуються зазначеної сфери – «охорона» і «захист» ДК України. Згідно з нормами Конституції України, забезпечення державної безпеки і захист ДК України покладається на відповідні військові

формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначається законом (ч. 3 ст. 17) [1]. Тобто, на рівні Конституції України використовується поняття «захист» ДК України і суб'єктами його здійснення визначено відповідні військові формування та правоохоронні органи держави.

Поняття «охорона» вживається в Законі України «Про Державну прикордонну службу України» і є однією із основних функцій ДПС України, яка визначена найпершою у ст. 2 цього Закону – «охорона ДК України на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах з метою недопущення незаконної зміни проходження його лінії...» (абз. 2 ч. 1 ст. 2), а також у словосполученні «охорона суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні», яке використано для висвітлення одного із завдань (ст. 1) і однієї із основних функцій ДПС України (абз. 4 ч. 1 ст. 2) [2].

Визначення поняття охорони ДК дано в Законі України «Про державний кордон України» у ст. 2 якого зазначається, що охорона ДК України є невід'ємною складовою загальнодержавної системи захисту ДК і полягає у здійсненні ДПС України на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах, а також Збройними Силами України у повітряному та підводному просторі відповідно до наданих їм повноважень заходів з метою забезпечення недоторканності ДК України (ч. 4 ст. 2). Кабінет Міністрів України у межах своїх повноважень вживає заходів щодо забезпечення захисту та охорони ДК і території України (ч. 5 ст. 2).

У цьому ж Законі, зазначається, що захист ДК України є невід'ємною частиною загальнодержавної системи забезпечення національної безпеки і полягає у скоординованій діяльності військових формувань та правоохоронних органів держави, організація і порядок діяльності яких визначається законом. Ця діяльність провадиться в межах наданих їм повноважень шляхом вжиття комплексу політичних, організаційно-правових, дипломатичних, економічних, військових, прикордонних, імміграційних, розвідувальних, оперативно-розшукових, природоохоронних, санітарно-карантинних, екологічних, технічних та інших заходів (ч. 2 ст. 2). Координація діяльності військових формувань та правоохоронних органів держави із захисту ДК здійснюється ДПС України (ч. 2 ст. 2) [3].

На нашу думку, такі визначення понять охорони і захисту ДК України не чітко визначають перелік суб'єктів, які їх здійснюють, і функції цих суб'єктів. Разом з тим, можна виокремити дві окремі функції – охоронну і захисну. Зокрема, охорона ДК входить до компетенції лише ДПС і Збройних Сил України. В той же час, захист ДК України – покладається на «відповідні військові формування та правоохоронні органи держави» в межах наданих їм повноважень щодо здійснення вказаних вище заходів.

Згідно з сучасним тлумачним словником української мови, охорона – дія зі значенням охороняти – оберігати когось, щось від небезпеки, загрози нападу, замаху тощо; стояти на варті біля чогось; вартувати, стерегти; забезпечувати, гарантувати недоторканність когось, чогось; оберігати від руйнування, пошкодження, знищення [4, с. 619]. Захист – дія зі значенням захищати – обороняти, охороняти кого– або що-небудь від чогось [4, с. 330].

Виходячи з цих тлумачень можна зробити висновок, що охорона є засобом забезпечення і гарантування недоторканності ДК, захист передбачає в т.ч. і охорону, і оборону. Не зупиняючись на співвідношенні цих понять, ми виходимо з того, що обидва ці поняття по суті відображають певну дію як метод досягнення мети, у нашому випадку – це реалізація функцій ДПС у сфері охорони й захисту ДК України.

В Стратегії розвитку ДПС України зазначається, що створення системи інтегрованого управління безпекою ДК планується забезпечити шляхом організації спільної оперативної охорони ДК з державами – членами Європейського Союзу, розвитку інформаційної, оперативної, технічної та фізичної складових частин системи охорони ДК. Під час організації спільної охорони ДК з цими державами передбачається: запровадження спільного контролю в пунктах пропуску, спільного патрулювання ДК тощо [5].

Стратегія, на нашу думку, розглядає реалізацію лише однієї із функцій, які покладені на ДПС України, – охоронну, яка може здійснюватися спільно з суміжною країною. Захист ДК, є внутрішньою компетенцією виключно нашої держави. Лише на «відповідні військові формування та правоохоронні органи України» покладається здійснення функцій захисту й оборони країни, забезпечення її державної безпеки.

Таким чином, для забезпечення удосконалення правового регулювання й подальшої реалізації функцій ДПС України з метою забезпечення недоторканності ДК України, необхідно:

по-перше, визначити на рівні законодавства, а саме в Законі України «Про Державну прикордонну службу України» захисну функцію ДПС України й розкрити її компетенцію щодо здійснення цієї функції. Адже на неї вже покладено функцію координації діяльності військових формувань та відповідних правоохоронних органів, пов'язаної із захистом ДК України.

по-друге, розмежувати повноваження суб'єктів здійснення охорони і захисту ДК України;

по-третє, визначити повноваження ДПС України щодо її участі в обороні країни, у територіальній обороні, відбитті вторгнення або нападу на територію України збройних сил іншої держави або групи держав, самостійного проведення та участі у проведенні іншими військовими формуваннями та правоохоронними органами операцій тощо.

За результатами аналізу чинного законодавства України виявлено деякі проблемні питання, зокрема, відсутність єдиного визначення понять та особливостей здійснення охорони і захисту ДК, функцій ДПС у цій сфері. Викладене вище не охоплює всіх проблемних аспектів, однак дає підстави для подальших наукових розробок питань удосконалення правового регулювання управління у галузі охорони і захисту ДК.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : ред. від 30.09.2016. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254к/96-вр> (дата звернення: 08.11.2018).

2. Про Державну прикордонну службу України : закон України від 03.04.2003 № 661-IV : ред. від 04.10.2018 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/661-15> (дата звернення: 08.11.2018).

3. Про Державний кордон України: закон України від 04.11.1991 № 1777-XII : ред. від 04.10.2018 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1777-12> (дата звернення: 08.11.2018).

4. Сучасний тлумачний словник української мови: 100 000 слів / за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків : Школа, 2008. 1008 с.

5. Про схвалення Стратегії розвитку Державної прикордонної служби України : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.11.2015 № 1189-р // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1189-2015-р> (дата звернення: 08.11.2018).

Одержано 01.11.2018

УДК 343.1

Вікторія Василівна РОЖНОВА,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ ПОЧАТКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Тематика початку кримінального провадження загалом, і досудового розслідування зокрема, не втрачає своєї актуальності протягом усього періоду реформування вітчизняного кримінального процесуального законодавства. Свого часу, під час розробки проекту Кримінального процесуального кодексу України і одразу після його прийняття, реформування, а точніше ліквідація стадії порушення кримінальної справи, презентувалась як один із прогресивних напрямів розвитку вітчизняної кримінальної процесуальної форми. Саме завдяки цьому передбачалось, що усі заяви про кримінальні правопорушення будуть зареєстровані і більш ретельно перевірені засобами розслідування, а потерпілі не будуть позбавлені із самого початку надії на розслідування й відшкодування завданої злочинном шкоди.